

LISTEK.

O osnutkih za Krekov spomenik. Nagrobni spomenik zahteva od umetnika vse nekaj drugega nego javni, nekaj ti-stega iskrenega, toplega utripa srca, ti-stega čustva iz dna, ki je prvotnost našega notranjega življenja. Morda bi se dalo prerekati o tem. Morda bi se kdo oglasil z razlogi, ki bi hoteli opravičiti simbol Krekove ideje na njegovem grobu. Morda. Vendar se mi zdi, da ni slučaj, če baš dva naša prva umetnika nista mogla pozabiti groba samega, nego sta ga nasprotno povišala nad vsemi drugimi. In to je bistvo, ki loči njih osnutke od drugih. Zdi se, kakor bi ju vodil tajen nagon duše, da nista mogla pustiti one gomile priti prav med drugimi, kjer jo-čejo le znanci, a gre narod, gre čas mimo. Oči bi videle simbol in ga pojasnile, a srce bi čutilo, da je grob zase in sam, mogoče celo tuj. Zato sta morda podza-vestno hotela združiti narod, ki živi in dela, z narodom, ki čuti in je zvest, ki ne pozna smrti, nego privzema vase in v svojo nesmrtnost vse, česar se je enkrat v ljubezni oklenil.

G. Dolinar je, rekel bi, zajel do dna, ko je ustvaril spomin celega jugo-slovanskega naroda. Samo spomin — a silen vsled svoje globoke človečnosti. Umetnik je čul v dušah odmev, ko je pala vest smrti na bron prerojenega po-nosa, in ga udahnil snovi. — V preprostem kašnatem obzidju grob, pred njim dve žalujoči postavi, ali bolje, dvoje izraženih momentov občutene bolesti. Na desni je človek razložil pred se roke in sklonil glavo. Telo je izmučeno, pogled v zemljo vkovan — a nekje v zgibu mišic, v pozi, v celotnem, v kamen prelitem življenju gori tajna misel. O skrivnosti zemlje, ki ga je vzela v svoje naročje? O nesprejemljivem, večnem teku iz davnine v davnino? Ko

jočemo med onimi, ki odhajajo in vemo, da gremo tudi mi isto pot? Ko usahnejo tedaj v globinah solze? Pripeva že kri taj-nemu ritmu, pesni bivanja —? Ta no-tranji žar, ta zgib duše je strog in globok, in je morda najvišje, kar je nam ustva-rila kiparska roka. — Na levi je vzplam-tela v trpljenju ljubezen. Roke so mrtve in brez želja, le telo se je sklonilo malce nad grob, kot da je polno nečesa brid-kega, še poslednjega slovesa. In vendar čuti duša še drugo govorico — drhtenje neme, udane molitve, ki nikdar ne po-zablja in se ne protivi, a živi žalost Kre-kovega naroda, ki mu je strtemu in trudnemu obudila zavest notranje moči evangelij ljubezni. — Da, ne samo na-grobnika, tudi drugih del imamo malo enakovrednih.

Dočim je prvi zamislil čustvo celote, se mi zdi, da je g. Berneker prisluhnil svoji lastni duši in oživil njeno misel. Dvignil je grob, kakor da ima biti le-ta, visok in nem — glas o možu, ki počiva v njem. Grob sam, to se pravi: dejstvo, da tega vodnika ni več. In v tem zmislu bi soglašal z umetnikom, ki je hotel tej trdi resničnosti dati nekako strogo ob-liko, brez topline, kakor da jo preveva mračna religioznost iz prejšnjih časov. Vendar pa je celotna arhitektura pre-mrzla ali vsaj pretrda, ker ne nudi har-monije umetniškega dela, a veliko bolj spominja na brezličje modernega stav-barstva. Istotako so poskusi z barvami na pročelni strani, v ozadju in na vrhu groba s celoto v popolnem nesoglasju in uplivajo kričeče. Morda je prelesen tudi kmet sam na grobu, a misel, ki je rodila ta osnutek, je po svoji umetniški višini gotovo nad drugimi in v eni vrsti z Do-linarjevo. Res je razlika med delom samim in njegovo idejo, vendar je zadnja vir in

delo le struga. In baš pri osnutku g. Bernekerja je za kakovostno sodbo mero-dajna predvsem njegova misel. — Pri delu je zastal mož in zdi se, kakor bi vse telo sprevaljala nerazumljiva, globoka pobožnost. Njegovega dela ali njegovih misli? Čutiti je smrt; noga počiva nad ugreznjeno lopato, oči so se zagledale. Teško mu je, na grobu najdražjega. Ta vase strmeči obraz! Je ta mož grobar in samo grobar? Saj ta obraz je naš, resen in ves močan, kakor iz zemlje. Da, ta mož je obenem naš kmet. On je tisti, ki jo prekoplje in preorje na novo, to zemljico, svojo zemljico ... V tem je višina dela. Ono truplo v grobu — njegov duh in njegovo telo je bilo sol prsti. Mož, ki se je oprl na lopato, je zaslužil žrtev in novi čas. —

Med tema dvema osnutkoma in pa med onimi drugimi leži precejšnja razdalja. V rzsodbi nagrad je bil sicer uvrščen g. Vurnik v isto vrsto z gospodom Bernekerjem, vendar ne zasluži njegova obrtniška izvršitev te mere. Delo je brez globine, preračunjeno in suho kakor zgradba moderne hiše. Obenem prevladuje vtis, da se ponuja, da hoče učinkovati, a samo z maniro svoje oblike. Predvsem seveda ne sodi na grob, posebno na Krekov grob ne; take spomenike kupujejo tovarniška ali stavbarska podjetja, ne pa družba, ki hoče počastiti spomin enega prvih narodnih borcev. Po sili, s katero gospodari umetniški čut nad snovjo, bi prisodil delu g. Peruzzija boljše mesto, dasi ne odgovorja svojemu pravemu namenu. Simbol vrh stebra, kot bi se skali iztrgal, govori gledalcu precej, pa vendar ne še vsega tistega, kar pomeni vstajenje. Kakor bi trpel vsled polovičnega, neosvobojenega razmaha duše. Toliko vstajenj so že ustvarile umetniške roke, da preostaja za ta simbol že ozka gaz med umetnino in šablono. V tej smeri nekaj znova prenovljenega, silnega ustvarijo le duše, posvečene od najvišje lepote, ki so ta moment same do dna in globoko občutile. Zraven je posegel g. Peruzzi, kakor že omenjeno, mimo pravega namena, ker se

ne ve, velja-li spomenik Kreku ali narodu. Okrasil je steber — v proporciji zgrešen, ker vsled svoje visočine razblinja še ono, kar je lepega in povzročča brezlično praznoto — s tremi reliefi Kristusovega trpljenja. Morda je umetnik hotel z njimi okrepiti simbol vstajenja kot simbol vere? Potem se mi zdi, da bi realizacija tega osnutka bila tudi neokusna.

O ostalih delih je težje govoriti v podrobnosti, ker kažejo vsa še preveč razločne znake raznih šol in neposrednih vplivov in se jim pozna, da so njih stvarniki še daleč od samostojnih mojstrov. Manjka jim globina, manjka širina obzorij in sploh ona višja, notranja inteligenca, odkoder šele pričjenja rast umetniškega dela. Delo g. Vrbanje ima vso svojo vrednost v pristrčni toplini, ki mu jo je vdahnil. Je nekaj domače priprostega v njem, čeprav je tehnika naravnost šolska in neokretna. Pri Kraljevem reliefu misli nehote uhajajo k delom raznih nemških mojstrov zadnjih let. In oblika groba! Bila bi mogoče kompaktna in mogočna, a ne vem, kaj ji manjka, da učinkuje surovo. Alegorija Ravniharjeve „Tuge“ bi bila poleg onega nepreživljenega in neobčutenega, ki spominja na akademijske modele, ali pa baš vsled tega, na Krekovem grobu neprimerna in odveč.

Tudi g. Repič je poslal dva osnutka. Ker se je o stvareh, ki so daleč pod ono mejo, kjer o umetniški vrednoti ali vsaj o volji, o pogumu dela za njo sploh šele pričenjamo govoriti in ki ne dosegajo niti poštenega rokodelstva, kjer se torej o takih stvareh običajno molči, se tudi jaz pri teh dveh osnutkih ravnam po tem.

Ferdo Kozak.

Slovenska Matica. K nameravani prenovitvi in pomladitvi „Slovenske Matice“ naj mi bo dovoljenih nekaj pripomb.

Dosedanje število društvenikov je tako majhno, da je pomanjkljivost društvene organizacije več kakor očitvidna. Zunanja društvena organizacija, se mi zdi, se je doslej preveč zanemarjala. Po mojem mnenju jo je mogoče poživiti samo

na ta način, da dobi „Matica“ poleg dosedanjega književnega tajništva še administrativnega in organizatoričnega tajnika. Predvsem je vprašanje poverjeništvu še nenačeto. Lokalni društveni poverjenik mora biti obenem organizator v svojem delokrogu, biti mora v osebnem stiku z društveniki svojega kraja. Čim manjši je krajevni delokrog poverjenika, čim več poverjeništev ima društvo, tem večji bo uspeh agitacije. Osebna agitacija, živa beseda, je najuspešnejša. Organizacija poverjeništev bi morala biti sistematična. Pri tem se mora upoštevati, da med Slovenci prevladuje v a. s. Kulturno in gospodarsko pa so naše vasi organizirane po farah. V vsaki fari bi morala „Matica“ imeti svoje poverjeništvu. Smotreno izvedena organizacija poverjeništev po farah mora dovesti do tega, da se bo število društvenih članov popetorilo. Dokler ta organizacijski uspeh ni dosežen, bo „Matica“ težko izvedla takšno reformo, ki bi bila primerna njenim bodočim kulturnim nalogam. Mohorjeva družba ima nad 82.000 članov, število, ki tudi nas same preseneča. Ta veliki organizatorični uspeh je predvsem delo slovenske vasi in po farah izvedenega poverjeništvu. Brez dvoma, „Matica“ ne more pričakovati, da bo v tem pogledu dosegla Mohorjevo družbo in ji mogla konkurirati. To tudi ni njena naloga. Opozoriti sem hotel, kakšni uspehi se dajo doseči pri nas s smotrenim organizacijskim delom v kulturne svrhe.

V književnem pogledu, mislim, bi se morala „Matica“ v bodoče posvetiti poleg leposlovja zlasti poljudnemu in strokovnemu znanstvu. S tem nočem reči, da stroga znanstvena dela ne spadajo v njen delokrog. Ako se dvigne društvena zunanja organizacija in tako znatno poveča število društvenikov, bo „Matica“ v položaju, za lagati tudi največja znanstvena dela in jih primerno honorirati.

Abditus.

„Naši časopisi.“ (Majhna pripomba.) Smatram, da je imel g. dr. Prijatelj s svojim člankom „Naši časopisi“ (Zvon, 1918, str. 201 do 216) iniciativen namen,

zato si dovoljujem, k članku nekaj pripomb. Kot vrzel v našem časopisju omenja g. pisatelj pomanjkanje rodbinskega časopisa. Tej upravičeni tožbi bi dostavil, da smo imeli tik pred vojno lepo zasnovan, dasi še skromen rodbinski list „Domače ognjišče“, ki si je v letu 1914. začrtal pod uredništvom Fr. Erjavca to smer. Vse — gmočno stanje, uredništvo in sotrudniki — je kazalo na to, da nam „Domače ognjišče“ v tej novi obliki zamaši to vrzel. Pozdravljali smo tedaj to namero, čeprav smo se neradi ločili od „Domačega ognjišča“, kakor je bilo prej, namreč popularni pedagoški list, ki je služil stiku med šolo in domom. Tudi v bodoče takega lista ne bomo mogli pogrešati več in zato že misli „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ vnovič na izdajo časopisa, ki bi gojil stik doma s šolo. — Preudariti pa bi bilo nekaj drugega! „Tiskovna zadruga“ v Ljubljani je napovedala poljuden prirodnoznanški list pod uredništvom dr. Pavla Grošlja; kakor omenjeno, se nam obeta popularen pedagoški list — tako bi imeli že dva poljudna časopisa iz dveh znanstvenih strok. Ali pa ne potrebujemo poljudnih listov tudi iz ostalih strok? Če pa se bomo cepili v bodoče tudi v razne poljudne strokovne časopise, ali ne bomo zopet „slabi trgovci“? Ali bi ne mogel vseh teh panog zadostno obravnavati en rodbinski list? Ravno na tem torišču je smotrena organizacija in koncentracija našega časopisja potrebna, če hočemo, da dobi slovenska družina v roke res list, ki ji bo zadostoval kot družini vsestransko. Zato bi bilo prav, če bi dr. Prijateljevo idejo o rodbinskem časopisu z leposlovno in poučno vsebino poglobili ter list izpopolnili zlasti v „pedagoškem ozračju“ tako, da bi bile v njem zastopane v poljudni obliki vse najvažnejše in najzanimivejše znanstvene stroke. Jasno pa je, da bi se morali snovatelji takega lista ozreti za večimi, zlasti strokovno izobranimi uredniki. Da listu, ni na kvar, če ima po več urednikov, v dimo danes pri „Ljubljanskem Zvonu“ in smo videli prej pri „Vedi“.

Ker govorimo ravno o nekaki preustrojitvi našega časopisja, bi omenil še neko vrzel, ki jo dočutimo zlasti vzgojitelji mladine. Imamo dva mladinska lista „Vrtec“ in „Zvonček“, ki služita oba „zabavi in pouku“; a pouka, kakršen bi bil doraščajočemu mlademu rodu potreben, je v obeh bore malo. Ta konstatacija ni nikak očitek listoma, kajti pouk, kakor ga mislimo, bi presegal njun okvir, ker bi moral biti nekako „višji“. Že pred leti smo n. pr. obravnavali v „Domačem ognjišču“ vprašani: ali naj se dá mladini v roke političen list in ali je mladina pouka v politiki potrebna. Prvo vprašanje smo zanikali, potrdili pa drugo. Okvir drugega vprašanja smo raztegnili celo na to, da je potrebno uvajanje mladine ne le v politično razumevanje (in zrelost), temveč da ji je nuditi potom lastnega lista splošnega pouka za življenje na vseh toriščih. Tak posel pa bi mogel prevzeti le revijalen mladinski časopis, ki bi bil namenjen zlasti zrelejši mladini. Stopiti bi moral na mesto nekdanje „Nova doba“, a s poglobljenim in z razširjenim programom. — Ali pa bi ne kazalo izdati tak časopis kot prilogo rodbinskemu listu, prepuščam razsodnosti snovateljev tega lista. *Pavel Flerč.*

Kette in Valjavec v Štrekljevi zapuščini. Prav nelepo je, kako malo so se merodajni možje zmenili za ostalino pokojnega prof. K. Štreklja. Nemška knjižnica se je takoj prodala v Lipsko, slovenska ni našla kupca do zadnjih tednov. Še žalostneje pa je, da se ni nihče zmenil, kaj vse še leži neobjavljenega, ne docela izdelanega in le nabranega... Ne dvomim, da pridejo časi, ko bomo željno brskali po ostalinah svojih znanstvenikov, a mnogokaj bo dotlej že zastarelo ali bomo pa zbirali vnovič, po nepotrebnem. Ob drugi priliki izkusim podati seznam vse ostaline, za danes želim objaviti le poročilo o Kettejevi burki in nekaj Valjavčevih pesmi, ki jih je hranil Štrekelj.

I.

Da se je pesnik Kette posebno zanimal za dramatiko, povedal nam je že

Aškerc. A da bi bil sam napisal burko, mi ni bilo znano, dokler je nisem videl pred seboj. Snov je iz dijaškega življenja, in Kette jo je gotovo spisal, ko je bil še dijak na ljubljanski gimnaziji.

Naslov ji je: „Naši dijaki. Burka v dveh dejanjih.“ Kettejeva podpisa na naslovni in zadnji strani, 30 strani obsegajočega zvezka je izbrisal neki A. Štrekelj (Anton, Andrej?), ki to sam prizna v podpisani opombi na prvi strani. Burko sta pisali dve roki. Drugi del, stran 25 do 30, je pisal najbrže Kette sam. Med obema deloma so iztrgani trije listi; Kette pač ni bil zadovoljen s prvotnim koncem in ga je pre naredil.

V burki nastopa devet moških oseb, morda zato, da jo dijaki lažje uprizarjajo. Glavna oseba je kmet Koren, ki išče svojega Jako, študenta, po Ljubljani. Pozabil je za njegovo stanovanje in zajde v tujo dijaško sobo. Za stanovanje seveda ne zve, pač pa se dijaki nekoliko poveše na njegov račun.

Z izgovorom, da pride Jaka šele čez eno uro domov — na njihovo stanovanje, v resnici ga niti ne poznajo — pošljejo kmeta na cesto. Ta vporabi čas in gre, kakor pozneje pripoveduje k doftarju, ker ga dostikrat trga po glavi. Doftar mu da klinca v roke in takrat začne vrag kmeta kvišku dvigati in po tleh metati in ga ne izpusti niti za fajfo tobaka... Slednjič se mu pa kmet le utrga in se teče zahvaljevat Bogu, da ga je rešil iz oblasti satanove. Komaj pa prestopi prag cerkve — magistrata, že ga spodijo možje z luninimi krajeji pod brado...

Med tem pa kujejo dijaki načrte. Da bi bili bodočnosti bolj veseli, slika jim Smukovič njihovo vsakdanje trpljenje:

Dopoldne ob osmih, popoldne ob dveh,
Trepčem in tresem se v šolskih klopeh;
Profesor, vzlasti pa v pasjih me dneh,
Fiksira, kot hotel bi odret me na meh.
Me vpraša, al prazno je v mojej butici,
In ko plačeval bi jih po desetici,
Besede ne spravi iz mene nobene
In s kljuko-pet me nazaj v klop nažene.

Ko se Koren vrne, rečejo mu, da ga je šel Jaka že iskat k „zlatemu sodčku“. Ker tja kmet ne zna, pospremijo ga dijaki, tam ga pa povabijo velikodušno seboj v gostilno. Nekoliko neprijetno jim je, ko se prikaže tam tudi črevljar Podplatar, pred katerim nimajo čiste vesti radi neplačanih računov. Na srečo nastane med njim in Lahom Comesta radi Ambosolarjevih sreček prepir; med tem pa jo „štedentje“ popihajo.

II.

Drugi zvezek nosi napis: Valjavčeve pesmi. Ob koncu se nahaja Štrekljeva opomba: „Iz Valjavčevega rokopisa, ki mi ga je za porabo v njem zapisanih narodnih pesmi poslal Franč. Levec.“ Pesmi je prepisal Štrekelj sam.

Po tej opombi sodim, du je zabeleženih sedem pesmic izločil Štrekelj, češ, da jih je zložil Valjavec sam, zlasti ker ima sedma pesmica pripis: po narodni.

Objavljam jih samo šest:

I.

1. Moja ljuba bere
Rože vsake boje
Po livadi travni
Za veselje moje.
2. Snoči mi je draga
Svitel prstan dala,
Z lepih rož nocoj mi
Kito bo zvezala.
3. S klinčkov, z rožmarina
Mi je kito splela,
Za klobuk mi jo je
Z iglico pripela.
4. Z iglico pripela,
Pa mi govorila:
„Kadar ta povene,
Drugo bom ti zvila.“
5. Solnce bo sijalo,
Megle dež rosile,
Znova po livadah
Rože bodo klile.
6. Sijalo — nehalo,
Dežilo — nehalo,
Za vse lepe rože
Mar je meni malo.
7. Kitice povsod se
Zlahkoma dobijo,

Al od vsake dečle
Kite ne dišijo.

8. Samo tvoja kita
Lepega je duha,
Zmiraj bo zelena,
Nikdar ne bo suha!

II.

1. Pesmico zapel bom.
Eno majhno malo,
Moje mile drage,
Moje ljube hvalo.
2. Lepe srednje rasti,
Oči žive, krasne,
Kakor zvezde božje,
Ko noči so jasne.
3. Ko nalaš je zame,
Rad jo imam zmeraj,
Ker me ljubi danes
Kakor me je včeraj.
4. Govoré ji vedno —
Pusti tega — mati:
Viš, da ti ne more
Skorje kruha dati.
5. Ona pa je gluha
Za te grdne glase,
Srce nje užgano
Ugasit ne dá se.
6. Pesem bogatinov
Se povsot ji poje,
Njim besede daje
Srce pa je moje.

III.

1. Ak bi kakor ptice
Imel repetnice,
Vedil že bi vedil,
Kaj bi jaz naredil.
2. V zrak bi kvišku švignol,
Se nad turen zdignol.
Trikrat zvil se v kroge
Zginol tje za loge:
3. Tje do ljube praga:
„Dobro jutro draga!“
Pa bi spet se vzdignol,
Pa nazaj bi mignol.

IV.

1. Dokler sem študiral,
Ljubice sem zbiral,
Danes kakor včeraj
Dve sem imel zmeraj.

2. Ena bla Kranjica,
Druga bla Nemčica ;
Pustil sem Kranjico,
Šel sem za Nemčico.
3. Sape so odvele
Z rojstne me dežele,
Tuj sem kraj izvolil,
Pa na tujem zbolil.
4. Od mene Nemčica
Zbegla je orlica,
Sem Kranjici pisal,
Stan ji svoj narisal.
5. Pošlji mi Kranjica,
Moja golobica,
Zlo vest al veselo,
Zdravje al smrt belo.
6. Pride list in pravi:
„Naj te Nemka zdravi,
Naj te Nemka leči,
Saj ti je povšeči.
7. Zdravje dečla mlada
Imam sama rada,
Pustil si Slovenko,
Smrt ti pošljem grenko!“

V.

1. Storžcove se glave
Megla je prijela,
Bližajo se dnovi
Svetega Mihela.
2. Sedajo študentje
Na vozove hitre,
Pojejo popevke
In igrajo citre.
3. Konji so spočiti,
Dirja se je vnela,
Draga se je zgrudla,
Zgrudla omedlela.
4. Svoje bele roke
Skupaj je sklenila,
Z grenkimi solzami
Lica si močila.
5. Ljuba mila, draga,
Če hoč moja biti,
Moraš ti za mano
Tje na Dunaj priti.
6. Jaz pa nočem tvoja
Ljuba draga biti,
Nočem ne za tabo
Tje na na Dunaj iti.

7. Pa doma ostani,
Drugega si zvoli,
Časih se me spomni,
Pa kaj zame moli.
8. Bom doma ostala.
Nem s teboj hodila,
Bom doma si družga
Ljubega zvolila.
9. Ljubi ta bo — zelen grob,
Ž njim poročil me pokop;
Venček mi bo travica;
Ki porase 'z nedrija.

VI.

1. O polnoči piše
Mlinarjev Matija,
Ker ne sme po dnevu,
Kadar solnce sija.
2. Tinto so mu vzeli,
Ves popir pobrali,
Da ne imel bi pera,
Kure so poklali.
3. Noč mu je za tinto,
Škrilj namest popirja,
Piše pa s peresom
Nočnega sovirja:
4. Ljubeznjivo pesem
Luna mu nareka,
Ki me v srce suje,
Srcu rane seka.
5. Mati, ljuba mati!
Jaz ga bom pa vzela,
Ak vam je po volji,
Žala vam ne dela.
6. Če ni vam po volji,
Pa je men' po všeči
In brez njega nikdar
Mi ne bo po všeči.

Dr. Pavel Strmšek.

Jezikovna meja na Štajerskem l. 1846.
V svoji knjigi,¹ ki je predhodnica velikega, pa žalibog v tisku ne popolno izišlega Czoernigovega etnografičnega dela, je Hain v dosti natančnejšem opisu očrtal narodnostne meje vseh v monarhiji živčih rodov. Opira se na podatke, ki so

¹ Hain Joseph, Handbuch der Statistik des österreichischen Kaiserstaates, Dunaj, 1852.

tvorili podlago za sestavo dosedaj naj boljše etnografične karte, izdelane po Czoernigu. Priprave za „Etnografijo“ so trajale dosti dolgo (16 let), nekatera ozemlja so se večkrat predelala in popravljala, med drugim tudi naša severna meja posebno na Koroškem. Zanimivo bi bilo vedeti, v koliko je pri tem določevanju sodelovala tudi narodnostna pripadnost posameznih preiskovalcev. Da smo na njihov račun izgubili precej krajev, se vidi že iz primerjanja Hainovih izsledkov z onimi, ki jih je dve leti preje napravil Hlubek¹ in jih štirinajst let pozneje ponovil in potrdil.

Glede Štajerske pravi Hain (str. 216 do 217) uvodoma, da je bilo leta 1846. od 1.003.074 prebivalcev 362.742 Slovencev (36·16⁰/₀) in 640.332 Nemcev (63·84⁰/₀). Od 391 avstrijskih štirijaških milj, ki jih ima Štajerska, jih odpade na slovensko ozemlje 102, na nemško pa 289. — Natančnejša slovensko-nemška meja je po Hainu sledeča:

„Na levem bregu Mure leži ob ogrski meji pet slovenskih občin graškega okrožja (radgonsko okrajno glavarstvo), in sicer Górica, Zenkovci, Potrna, Dedonjci in Žetinci. Južno od Potrne pride jezikovna meja do Mure in teče nekaj časa ob njej, potem pa objame na jugu ležeče nemške kraje Lománoše, Nasovo, Ščavnico in Kremperk, pustivši Šambert (Schönwart) na slovenski strani; prekorači Slovenske gorice ob nemško-slovenskih občinah (Hain rabi izraz občina tudi za kraje) Lilov breg (Lillachberg), Cerknica, Kršnica (Graßnitz) in pride zapadno od istotako mešanega Špiffelda do Mure nazaj. Nato se zavije proti jugu preko mešanih občin Veče (po Raiću Beže, Fötschach), Gradišče (Schloßberg) in Vl. Boč (Großwalz) do Kozjaka ter mimo nemških občin Luče ali Lučane do Sv. Pankracija (Pongratzen) na Radelj in Hadrnik (Hadernigg, Hain pravi Hartenig) ter pride južno od Golavca (Koralpe) do Koroške.“

¹ Prim. moj sestavek: Jezikovna meja od Špiffelda do Monoštra leta 1844. Lj. Zvon 1917, str. 332 sl.

„Severno od te črte se pa nahaja poleg že naštetih še več mešanih občin, in sicer v smeri od vzhoda na zapad: Plitvica, Dražen vrh, Zg. in Sp. Velka (tudi Marija Snežna), Sladka gora, Selnica ob Muri, Cršak (Zierberg), Strehovec, Št. Ilj, Kresnica (Graßnitzberg, Hain pravi Granitzberg), Oboki (Obegg), Račje, Vrhovec (Eckberg), Kamenik (Steinbach), Šenova (Sernau, Hain pravi Sternau) in Kranje (Kranach).“

„Ravnotako meja med graškim in mariborskim okrožjem ni obenem jezikovna granica, ker leži mešane občine Cršak, Selnica, Lilov breg, Št. Ilj, Strehovec, Cérknica in Kresnica na mariborski strani, dočim so popolnoma slovenske občine Plitvički vrh, Klanjec (Glanz), Pesnica, Remšnik ter Zg. in Sp. Kaplja prideljene graškemu okrožju, tako da šteje zadnje enajst čisto slovenskih občin. Na drugi strani pa leži v mariborskem okrožju precej mešanih občin, izmed katerih tvorijo one okoli Maribora na obeh dravskih bregovih in okoli Ptuja precejšnje ozemlje. Poleg tega živijo v vseh večjih krajih tega okrožja, kakor v Celju, Ormožu, Št. Lenartu, Marenbergu, Žalcu i. t. d. med Slovenci tudi Nemci.“

Iz zadnjega stavka sledi, da niso naštetih trgi in mesta nemški otoki, temveč slovenski kraji z nemško manjšino. Glede toritorija okoli Maribora in Ptuja se da reči le to, da še danes ni nemški; tudi za oni čas Hlubek prav nič ne omenja, da bi bila okolica teh mest mešana; govori le o Nemcih v Mariboru in Ptuju samem.

Glede meje same nahajamo velike razlike med Hainom in Hlubkom. Povdariti je, da je Hlubkov popis zelo natančen, da takorekoč do posamezne kočice popiše jezikovno mejo in natančno imenuje mešane kraje. Hlubek je one kraje sam prepotoval, dočim se opira Hain le na podatke birokratov.

Na črti od Špiffelda do Radgone obstojajo med Hainom in Hlubkom take nasprotstva: Cerknica, Kresnica, Šent Ilj, Oboki, Cršak, Strehovec, Selnica, Lilov breg, Zg. in Sp. Velka, Sladka gora so

Hainu mešana (celo nemško-slovenske) občine, dočim pravi Hlubek izrecno, da je ves desni breg Mure od Špilfelda do Cmureka popolnoma slovenski

Ščavnica in celo Kremperg ter Nasova so Hainu nemške obmejne občine in torej tudi na severu ležeči Graben in Rožengrunt. Hlubek pa izrecno trdi, da so to popolnoma slovenski kraji razen Nasove, ki je pa tudi po večini slovenska.

Ravnotako je napravil Hain mešana kraje iz Dražnega vrha in Plitvice, dočim po Hlubku tam Nemcev ni.

Ako je na 30 kilometrov dolgi črti od Špilfelda do Radgone toliko izprememb in nasprotstev, kaj šele na vsej severni meji. Kje tiči vzrok tem razlikam? Hlubek pravi, da je znanje nemščine med obmejnimi slovenskim prebivalstvom precej razširjeno in se še širi. Pa ne, da se je že takrat prakticiralo postopanje izza časov zadnjih ljudskih štetij, ko se je določal občevalni jezik? Hainovi (in za njim Czoernigovi) podatki, kakor so dragoceni, ne odgovarjajo resničnemu takratnemu stanju. In to nam v neprilog. *Inž. J. Mačkovšek.*

Jugoslovanska enotna pisava. Kdor da vse na zunanosti, mi ne bo nikoli priznal, da je nemški, francoski, irski in jugoslovanski nacionalizem, čeprav navidez tako različen, v bistvu eden in isti pojav. In vendar je tako. Enotnost rase, jezika ali pa države so le zunanji faktorji, ki vstvarjajo in omejujejo nacijsko enote. Njih pravega bistva, duše, ki jih oživlja in drži skupaj, pa ni iskati ne v tem ne v onem zunanjem faktorju, ampak v skupnosti duševnega življenja, kojega oni pogoji omogočajo, čeprav za njega nišo v vsakem slučaju *conditio sine qua non*. Kdor ima bistvo pred očmi, bo umel pomen zunanjih predpogojev zanj prav presoditi. Mislím, da mi po vsem tem ni treba še posebe utemeljevati, zakaj smatram skupno pisavo za eden bistvenih predpogojev jugoslovanskega nacionalizma.

Jugoslovani smo narod, ki nastaja. Skupni jezik in morda še bolj zavest, da

nam preti vsem skupaj grozna nevarnost, da ostane, oziroma postane naša domovina kolonija za tuje gospode, ako se njihovemu navalu združeni ne upremo, tvorijo sredotežne sile, ki obetajo premagati vse, kar nas loči, in ustvariti enoten jugoslovanski narod. Vsem tistim, ki pri tem razvoju sodelujemo, nam mora stati vedno pred očmi: Popolnoma ločeno duševno življenje — negira jugoslovanski nacionalizem. Ravno tako vse, kar duševno komunikacijo onemogoča.

Zato je vprašanje pisave, pristopne vsemu jugoslovanskemu narodu, vprašanje, ki se mu ni izogniti. Tu za jugoslovansko politiko ni mogoč noben kompromis in nobena načelna delitev nazorov. Boj proti separatizmu v pisavi nam mora postati *conditio sine qua non*.

Deliti v stranke se moremo samo pri vprašanju: Ali abecedni paralelizem ali popolna enotnost?

Glede metode, kako je treba delati za končni cilj, hočem le na nekaj opozoriti. Boriti se je treba zanj predvsem z duševnimi sredstvi in v okviru vsake nacionalne grupe posebe, da ta boj ne bo vodil do odtujenja duhov. Irci so nam dokaz, da se samo s silo ne da doseči tega, kar smo si postavili za cilj. Sila si utegne podvreči morda ves svet, duš pa ona sama ne more osvojiti. Pravim, ona sama.

Kadar je ideja že notranje ubita, ji lahko zada zakonodaja, oprta na moč države, zadnji udarec. To je razvoj vedno le pospeševalo. Zato je računati tudi z zakonodajo, s političnimi strankami in s silo države. Stališče, ki ga bodo zavzemali različni politični faktorji na jugu proti vprašanju naše enotne pisave, bo med drugim eden izmed preiskusnih kamenov, na kojih bomo preizkušali, kdo naše ljudstvo ljubi in kdo ga sovraži, in pa kdo ima tako široko obzorje, da mu lahko zaupamo, in kdo ga nima. *Peter Jug.*

Le čevlje sodi naj kopitar. Čas 1918, str. 90 nsf. Lani je začel gospod kaplan iz Leskovca polemiko proti mojim [prestavam iz francoske lirike. Skoro po tolikih mesecih, kolikor sem rabil jaz ur

za sestavek o Verhaernu ter za objavljene prevode, je podal par netočnosti ter obilo razsopal „nezmisli“ na moj rovaš. Da ni ocenjevalec tako samozavesten glede svojih nebogljenih izpeljančkov in da malenkostno ne išče dlake v jajcu, mu ne bi bil pokazal takih in enakih nedostatkov, kakor jih oponaša on meni. Po prvem zbudljaju se je mehur njegove nadutosti precej oddehnil: sedaj svojih umotvorov ne šteje več za vzor! Da pa niso kdovekaj natančnejši, čeprav se lahko naslanjajo že na tuj prevod, marveč da v dveh bistvenih ozirih celo zaostajajo za mojim besedilom, pokažem v sledečem ... Kritikov konjiček je suženjska točnost. Čudno, da ni prevedel veletočni slovenitelj *trou* z luknjo; da istoveti *de la montagne* s *prek* gore; da ne sledi izvorniku v drugi vrstici; da je izpustil prilastek *jeune*; da mu moja adekvatna slovenitev oziralnikov *où* in *qui* ni pogodu; da jemlje pridevek *nue* (razkrit) k obema samostalnikoma *tête* in *nuque*, vkljub originalu — meni pa anathema radi hiperbatona, ker sem ponašil *follement* (vihravo) pri prvem glagolu in ne pri deležniku, dasi emanirata dejanji istočasno od istega subjekta. Nejasen mu je baje verz: V kopeli svežih kreš mladostno glavo itd., akoravno je absolutna konštrukcija znana vsem romanskim, germanskim in slovanskim narečjem. Sicer pa je ta očitek sama neodkritost, ker jo ima moj poboljšar sam pozneje: Nogé med mečki, spi. Gotovo si je pridal pravilno v misli: držeč ali imajoč. Preduhovita je opazka: Odkod množina svežih kreš? v originalu samo ena! Mala fides gre tako daleč, da noče razumeti kolektivnega izraza *cresson*, soznanežnega plurala, prim. Turka bomo pozobali. Je-li ubogi mrtvec prisiljen kópati se v eni sami cvetici? Ognil sem se ednini, da preprečim koj pri prvem čitanju morebitno zamenjavo z verbatimom kresati. *Sous la nue* pomeni tonsuriranemu sodniku *na prostem*, bodisi! jaz sem tokrat točnejši: pod oblakom. Reš čitam kmalu nato, da je pokojnik zleknjen na solne, toda *almus sol* sije od strani z gore. Vrhutega ne smemo krivo umeti Horače-

vega izreka: *ut pictura poesis*. Brez Lessingovega Laokoonta ve lahko vsakdo, da pesem ne predstavlja kakor kip ali slika zgolj enega hipa. Kam je že utegnili razpršiti se nepridiprav-oblak! In potem: *il a froid* se glasi v novi objavi: on je hladan; primerno bi bilo: zebe ga. Hladan bi bil umrl spavač napram Kopitarjevemu stihu: *telo* mu je zaspalo, ker berem v izvorniku: *il fait un somme*, torej z dušo in telesom spi, čisto ves. Potegnimo plašč krščanske ljubezni čez dejstvo, da je prevesti g. K. izpustil v drugi kitici besedo *son*, v zadnji pa *sa* ter interpoliral mašilo *spavačeva* in preuredil aktivno *zvezo faire frissonner* v neutralno. Zakaj neki znači *la main* desnico in ne točno *roko*, čemu je vzet adjektiv *tranquille* k desnici namesto k *il dort*, kako da je *trou* naenkrat priprosta rana in ne okrogla luknja? ... Te pripombe so docela v okusu Časovega dlakocepca. Zdaj pa meritorno. Dolgo dobo je vladal v francoski književnosti neki salonski, preciozni duh. V Molièrovem veku se je govorilo namesto ljubica — predmet mojih željâ, namesto ljubezen — plamen ali zubelj, ponekod se je reklo *piti* — *prendre un bain intérieur* etc. Še V. Hugo je bil 1830. izžvižgan, ker je drzno rabil na odru *mouchoir* (róbec) namesto *tissu* (tkanina). Mladi Rimbaud je bil kakor T. Córbière povsem prekucuh, le oglejte si njegova soneta *Les Chercheuses de poux* (iskavke bolh) in *Tartufe* (pojmi: *bavant la foi*, *l'oreille benoîte*), zlasti pa fantastični poem *Pijani čoln*, kjer srečamo krepke besede: bedasto oko svetilnikov, izbljuvki, gobec nadušljivih Oceanov, stenice, otrebki tic, solnčni lišaji, azurni smrkliji in druge. *Mimogredé*, saj veste, kako se je proslavil rajni Janez Ballhorn, ki je obelodanil sredi šestnajstega stoletja v Ljubeku veliko nočne Pisanice s ponižno kokošjo in košarico piruhov na uvodni strani? Skromno kuro-kokodajco je nadomestil prihodnje leto s peštrim petelinom in pripisom: Popravil J. B. Slično je g. K. balhorniziral ali skopitil prvo kitico, boječ se prevajati *haillons* s cunjami, češ, ali se slovenski poeziji lepo podajo cape? V nepoznanju

Rimbaudovega značaja pravi blede *pene* ter zafrečka *silo in barvo* slikovitega izvirnika. Stavim, da se g. K. zgraža z dr. Robido nad Kettejevo primero: dekle — vitka kot v ogradi belouška (Lj. Zv. 1900). Listaj istotam, kako drugače, povsem brez predsodkov doživlja prisposobo O. Župančič, ki zna, kaj je kolorit . . . V sonetu *Dormeur du val* je v prvi kitici reka poosebljena in objestno poje (poboljšar *dé: besní*, kar bi bilo *sévit: follement* je prvotno: vetrnjaško, latinsko *follis = meh*, torej po moje; vihravo) — v umetnem kontrastu z mrzlim, mrtvim mladeničem. Časov vsevedež je zopet balhorniziral, češ ali ni *peva* za chante pusto in prazno? in piše: šumeva (kar bi se dejalo: *bruit*) ter takisto uniči originalovo personifikacijo . . . Ako po vzgledu B. Crocejeve estetike ne ločimo vsebine od oblike, je naš poboljševik grešil nad izvirnikovo mislijo. Pa vzemimo vendarle idejno obleko samostojno. Formalno je bil sedemnajstletnik R. še pod vplivom parnasovcev, ki so zahtevali bogato rimo, soglasje ne le za povdarjenim zlogom, ampak po možnosti še kako črko ali zlog pred njim. V tem pogledu je delala ta šola čuda. Spominjam se enozložnega soneta-podoknice bolni krasotici:

Fort	Sors,
belle,	frêle.
elle	Quelle
dort.	mort!

Ostali strofi sta mi izpadli, ker sem imél že pred več leti Banvillov *Traité de versification* v roki. Znam pa Allaisove aleksandrince, kjer se ujema dvanajst zlogov: *Par le bois du Djinn, où s' entasse de l' effroi, Parle, bois du gin ou cent tasses de lait froid etc.*

Ta supersticija glede rime *riche* je lastna Rimbaudu. *Bateau ivre* vsebuje n. pr.: *pommes sûres — vomissures, navrantes — enivrantes, des marées — démarrées, dorades — dérades, lenteur — chanteurs, amer — la mer etc.* Naš sonet premore le stike z opornim soglasnikom: *rivière — fière, haillons — rayons, tête nue — la nue, bleu — pleut, froid — droit* itd. Dočim pa moj Radamant, kjer je samostojen, uporablja prevesno slabe ujeme, obstoječe v končnicah (-eva, -ica, -alo, posebno glagole na -i; morda celo s prisiljenim iktom, ker jaz poznam s Pleteršnikom vred edino *péniti se*), sem jaz izkušal približati se originalovi versifikaciji s krepko debelsko, daktilsko rimo, posnemal parnasovsko *consonne d' appui* (*h/ád — škr/át*) . . . V obeh prevodih lepi nekaj nebitvenih primesi, a g. K. je pri-stavil pristna prokrustovska mašila (nanje, spavačeva, telo, mladenič), moj dodatek *leži* je preračunan kot oznaka R-ovega stihotvorstva (se strinja z *deži*) . . . Blagorodje, iz Leskovca je prihajal doslej velik kokodajec, a malo jajec! A. Debeljak.

KULTURNO-POLITIČNI PREGLED.

Samoodredjenje naroda i Magjari. Napisao Jugoslaven iz Ugarske. Cijena K 1'60. Hrvatska Tiskara D. D. u Zagrebu. Narudžbe prima: Nakladni Zavod „Jug“, Zagreb. Ilica 7, I. kat.

Nastopa čas, ko bo realizirano načelo samoodločevanja narodov. Vsak narod bo postal gospodar samega sebe ter svojega nacionalnega teritorija. Gospodstvo nad tem teritorijem pa si doslej laste drugi

narodi, za katere pomeni nova doba konec njihove imperialistične nadvlade. Naravno je potemtakem, da se upirajo našim stremljenjem.

Da se uresničijo te naše temeljne nacionalne zahteve, se morajo umakniti z našega teritorija Nemci, Madžari in Italijani. Vprašanje je sedaj, kako se bodo odrekli tej nadvladi — v poštevid prideta momentano pravzaprav le dva — ali pod